

บทที่ 4

สามล้อแรงคนกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากผลสรุปการศึกษาและรายงานฉบับสมบูรณ์ในนโยบายพื้นฐานแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่โดยเฉพาะพื้นที่โดยรอบและภายในคูเมืองโบราณของบริษัททูลย์สเบอร์เจอร์อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (ตุลาคม พ.ศ. 2534) ได้ระบุขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในคูเมืองเชียงใหม่ไว้ 4 ด้านด้วยกันคือ ด้านกฎหมายและระเบียบวิธีต่าง ๆ นโยบายการลงทุนสาธารณะ การฝึกอบรม และโครงการพิเศษต่าง ๆ

สำหรับข้อสรุปโดยรวมได้ชี้ให้เห็นว่าจุดแข็งที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ นั้นมาจากสินทรัพย์ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่นักท่องเที่ยวสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ด้านสุนทรีย์ ความสะดวกสบาย ความตื่นตาตื่นใจจากเอกลักษณ์วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ซึ่งชักจูงให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชม ในขณะที่ธุรกิจต่าง ๆ ก็สามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้ คุณค่าของเมืองเก่าเชียงใหม่ขึ้นอยู่กับวัดวาอาราม คูเมือง และอาคารสิ่งก่อสร้างทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังนั้นงานการอนุรักษ์จำเป็นต้องมีกฎระเบียบเข้ามาดูแลควบคุมอย่างเหมาะสมและชาญฉลาด บนพื้นฐานของประโยชน์การใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น การอนุรักษ์วัดอุสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่ทรงคุณค่า เพื่อเป็นที่ระลึกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในขณะที่ยังสามารถมีความสะดวกสบายในการใช้สอยอาคารให้มีความสุขสบายตามยุคสมัย

เอกลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่และวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญประกอบด้วยจุดเด่น ๆ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานโบราณ กำแพงเมือง คูเมืองโบราณ โบราณสถาน และวัดวาอารามสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการวางผังเมืองในอดีต เป็นลักษณะพิเศษของเมืองที่มีคุณค่าสูงกว่าอาคารแต่ละแห่งแต่ละหลังรวมกัน

2. เชียงใหม่เป็นชุมชนขนาดใหญ่โตนักประกอบด้วยอาคารที่มีความสูงไม่มาก ความหนาแน่นต่ำ มีกิจกรรมธุรกิจการค้ากระจุกตัวกันอยู่ในเมือง ในยุคต้นของการพัฒนาเมืองเชียงใหม่เป็นชุมชนที่สงบ ไม่มีความสกปรก รุนแรง คุ้ได้จาก การที่มีวัดจำนวนมาก

3. เมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติมาตั้งแต่แรกเริ่มคืออดย

สุเทพและลำน้ำปิงที่ขนาดตัวเมือง นับว่าเป็นลักษณะเด่นที่ไม่เหมือนเมืองอื่น การก่อสร้างคูเมืองโบราณที่รับน้ำจากดอยสุเทพ เขตบ้านพักอาศัยที่ตั้งอยู่ห่างจากถนนมีพื้นที่ว่างสำหรับทำสวนปลูกต้นไม้ โดยอาจกล่าวได้ว่าเป็นเมืองที่อยู่ในสวน อยู่อย่างผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ

4. ชุมชนดั้งเดิมประกอบด้วยกลุ่มอาชีพหัตถกรรมกลุ่มเล็ก ๆ เชียงใหม่จึงเป็นที่รู้จักในแง่ของฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมมีการผลิตสินค้าพื้นบ้านโดยวิธีดั้งเดิม

การพัฒนาเมืองเชียงใหม่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในลักษณะที่อนุรักษ์เอกลักษณ์ของเชียงใหม่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ คือศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่จะต้องได้รับการอนุรักษ์ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนาคต จึงต้องตระหนักถึงการรักษาความพอเหมาะพอดี ความสมดุลย์ในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากขึ้นไปในขณะใดขณะหนึ่งจนอาจเป็นการทำลายทรัพยากรที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

2. หลีกเลี่ยงการพัฒนาที่ไม่เหมาะสมอันอาจกลายเป็นอันตรายต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตของประชาชน

3. เน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวประเภทที่มีคุณภาพ คือการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

4. ส่งเสริมการพัฒนาที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่น โดยการจัดการสิ่งบริการสาธารณะต่าง ๆ

5. ควบคุมการพัฒนาประเภทต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบทบาทของแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของเชียงใหม่

6. ควบคุมกิจการการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในลักษณะไม่ทำลายสภาพแวดล้อมอยู่ในขอบเขตความสามารถที่จะจัดสิ่งบริการด้านการเดินทาง และสิ่งบริการสาธารณะต่าง ๆ ให้ได้

จากการศึกษาและสำรวจของปรีชา ผ่องเจริญกุล (พ.ศ. 2541) รดสามล้อรับจ้างแรงคนนับได้ว่าเป็นพาหนะที่เหมาะสมสอดคล้องที่สุดที่สมควรจะได้รับการพัฒนาส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวด้วยเหตุผลดังนี้

1. รดสามล้อเป็นพาหนะที่ไม่ก่อให้เกิดเสียงดังอันเป็นการกระทบต่อนักท่องเที่ยวขณะเดินทางและผู้คนตลอดเส้นทางทางการเดินทาง เมื่อเปรียบเทียบกับรถยนต์ชนิดต่าง ๆ หรือแม้กับจักรยานยนต์ โดยเฉพาะเมื่อแวะชมวัดวาอาราม ก็จะไม่ส่งเสียงอึกทักอันเป็นการรบกวนพระสงฆ์ในการปฏิบัติศาสนกิจ รดสามล้อก่อให้เกิดความรู้สึกที่สงบ และสุขสบายต่อนักท่องเที่ยวและผู้คนโดยรอบ

2. รถสามล้อแรงคนจะไม่สร้างมลภาวะต่ออากาศ ไม่สร้างก๊าซพิษเหมือนกับรถยนต์ที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ตลอดทั้งเขม่าควันทั้งสีดำ และสีขาวทำให้บรรยากาศโดยรวมสกปรกเป็นภัยต่อระบบทางเดินหายใจของผู้คน ในขณะที่การสัญจรโดยรถสามล้อนั้นอากาศและบรรยากาศโดยรวมจะไม่ถูกกระทบกระเทือน ผู้คนทั้งหลายรวมทั้งนักท่องเที่ยวเองก็เพลิดเพลินและได้รับอากาศบริสุทธิ์ตลอดเวลาการเดินทาง

3. เนื่องจากรถสามล้อมีขนาดกระทัดรัดและน้ำหนักเบา กอปรกับการเคลื่อนตัวอย่างช้า ๆ รถสามล้อจึงไม่สร้างความสั่นสะเทือน หรือสร้างความเสียหายต่อโบราณสถาน ซึ่งหลาย ๆ แห่งสร้างมานานและไม่ได้มีรากฐานอันแน่นหนามั่นคง เพราะคนในยุคก่อนคงคาดไม่ถึงว่าจะมีรถยนต์ รถขนาดใหญ่มาวิ่งเฉียดรั้วบ้าน กำแพงวัด ซึ่งได้ทำให้เกิดความชำรุดเสียหายแตกร้าวต่อสิ่งก่อสร้างเก่าแก่อยู่เนือง ๆ

4. การเดินทางโดยรถสามล้อแรงคนมีความสะดวก และปลอดภัยต่อผู้โดยสารและคนเดินถนนทั่วไป แม้ในทัศนะของคนสมัยใหม่อาจมองว่ารถสามล้อเคลื่อนที่ล่าช้าไปบ้างก็ตาม ผลดีก็คือเราแทบจะไม่เคยได้ยินว่าผู้โดยสารและคนเดินถนนได้รับอันตรายร้ายแรงหรืออุบัติเหตุจากรถสามล้อแรงคนเลย

5. การท่องเที่ยวโดยรถสามล้อสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะในเขตตัวเมืองเก่าที่ผู้คนยังยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณี มีน้ำจิตน้ำใจมีรอยยิ้มของความเป็นมิตร มีอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับแขกต่างถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์สำคัญยิ่งของชาวเมืองที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล การเดินทางและการเคลื่อนไหวยังไม่เร่งรีบนับว่าสอดคล้องกลมกลืนกับบรรยากาศท่ามกลางวัดและโบราณสถานเก่าแก่ สามารถสร้างมิติใหม่ให้เกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ ในขณะที่เดินทางท่องเที่ยวชมตัวเมืองโดยรถสามล้อ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะมีความรู้สึกที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตปกติของเขาโดยสิ้นเชิง เพราะวิถีชีวิตประจำวันของชาวตะวันตก หรือจากประเทศอุตสาหกรรมนั้น ผู้คนแทบจะไม่มีเวลาเป็นของตัวเองทุกอย่างถูกกำหนดบีบรัดมีแต่ความเร่งรีบ ต้องกระทำทุกอย่างเพื่อแข่งกับเวลา ในทางตรงกันข้ามเมื่อนั่งรถสามล้อ เขาจะพบว่ามุมมองของเขาในขณะที่รถสามล้อเคลื่อนตัวไปอย่างช้า ๆ จะเป็นมุมมองสบายก่อให้เกิดความชื่นชมประทับใจ เพราะเป็นความแปลกใหม่ บรรยากาศเช่นนี้อาจเปรียบได้กับนครเวนิซในประเทศอิตาลีที่นักท่องเที่ยวหลงใหลกันไปเยี่ยมชมอย่างเนืองแน่นตลอดทั้งปี ทั้งชาวเมืองและนักท่องเที่ยวต้องเดินหรือใช้เรือเป็นพาหนะเท่านั้น เพราะในเมืองทั้งเมืองไม่มีการอนุญาตให้ใช้รถยนต์เลย แต่นครเวนิซกลับสร้างความประทับใจและความ

ปรารถนาให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมตลอดมา ซึ่งในทางเดียวกันเมืองเก่าเชียงใหม่มีบรรยากาศ และมีองค์ประกอบที่จะสร้างแรงบันดาลใจไม่ต่างจากนครเวนิซเลย

6. การใช้รถสามล้อเป็นการเกื้อหนุนเกื้อกูลต่อการส่งเสริมการใช้รถจักรยานให้มาก และกว้างขวางขึ้น ในปัจจุบันเราจะพบเห็นมีการรณรงค์ให้มีการใช้รถจักรยานเพื่อสุขภาพ ผู้ขับขี่ได้ออกกำลัง มีชมรมจักรยานวันอาทิตย์ นับเป็นแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีความนิยมมากขึ้นโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ เยาวชน และเด็ก เพราะนอกจากจะช่วยลดมลภาวะเป็นพิษแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการประหยัดพลังงาน ประหยัดการบริโภคน้ำมัน ซึ่งเป็นการช่วยประเทศในการประหยัดเงินตราต่างประเทศได้เป็นอย่างดีทางหนึ่ง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศวิทยาของเมืองเชียงใหม่จะต้องเสริมสร้างและสนับสนุนองค์ประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกื้อหนุน เกื้อกูลซึ่งกันและกันประหนึ่งป่าช่วยให้เกิดแหล่งน้ำ พร้อม ๆ กับที่แหล่งน้ำช่วยหล่อเลี้ยงให้เกิดความชุ่มชื้นและความสมบูรณ์ของป่า ประการสำคัญพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จและเป็นไปได้ในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่และคุณภาพของสภาพแวดล้อมในเขตเมืองเก่า ก็จะต้องทำให้ประชาชนจำนวนมากสนใจและเข้าร่วมในการวางแผน ให้เกิดความตระหนัก เชื่อมั่นที่จะช่วยกันสนับสนุนการอนุรักษ์คุณค่าและความดั้งเดิมใจของเมืองเชียงใหม่ที่มีต่อการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ และรักษาคุณภาพของสภาพแวดล้อมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ระบบการเดินทางภายในตัวเมืองซึ่งฝ่ายที่รับผิดชอบควรจะต้องเร่งดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางแนวทางลดมลภาวะจากเครื่องยนต์ ลดความแออัดของการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลในเขตเมือง โดยการริเริ่มระบบขนส่งมวลชนในพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองให้เป็นรูปธรรม

เส้นทางภายในสี่เหลี่ยมคูเมืองควรจัดให้มีระบบการขนส่งเดินทางที่เหมาะสมและเพียงพอ เช่น จัดให้มีรถเมล์ไฟฟ้าวิ่งวนรับส่งคนโดยสารรอบคูเมืองด้านใน และจัดให้รถวิ่งสวนกันเพื่อความสะดวกต่อผู้เดินทางและมีความถี่อย่างสม่ำเสมอ โดยคิดอัตราค่าโดยสารที่ไม่แพง พอคุ้มทุน และถ้าหากว่าเห็นว่ายังไม่มีความพร้อมที่จะลงทุน อาจดำเนินการโดยเปิดรับรถสี่ล้อมาร่วมโครงการโดยการจัดจำหน่ายคูปองและประกันรายได้ขั้นต่ำให้แก่เจ้าของรถการจัดบริการรถขนส่งมวลชน เช่นนี้ จะช่วยลดปริมาณรถยนต์ส่วนตัวที่จะเข้าสู่พื้นที่ภายในสี่เหลี่ยมคูเมืองให้ลดน้อยลง

ถนนสายหลักที่สำคัญ ๆ เช่น ถนนพระปกเกล้าระหว่างประตูเชียงใหม่ถึงประตูช้างเผือก ถนนสิงหราช สามล้านและถนนราชมรรคา ตลอดสาย ควรที่จะดำเนินการให้มีระบบการขนส่งมวลชนที่สะดวก ในลักษณะเดียวกันกับที่ได้จัดระบบรถมวลชนรอบคูเมือง

ระยะสั้นพยายามเชิญชวนประชาชนให้ลดการใช้รถยนต์ส่วนตัวที่จะวิ่งผ่านในสี่เหลี่ยมคูเมืองโดยสนับสนุนการใช้รถมวลชนหรือการใช้รถจักรยานและสามล้อแทน ถนนบางสายที่พอจะทำให้เป็นถนนสำหรับคนเดินโดยปราศจากยานพาหนะที่ติดเครื่องยนต์ เช่น ถนนราชดำเนิน ตั้งแต่ประตูท่าแพจนถึงหน้าวัดพระสิงห์ฯ แต่ถ้ามีความจำเป็นด้วยประการใดก็ตามอาจกำหนดเวลาสำหรับการเข้าออกของรถยนต์ได้เป็นเวลา เช่น ช่วงเช้ากลางวันและเย็นที่ผู้คนที่อาศัยในระแวกนั้นมีความจำเป็นต้องขับรถออกจากบ้านไปทำงานหรือกลับจากที่ทำงานที่อยู่ระยะไกลนอกเมืองจนกว่าจะมีการปรับสภาพการเดินทางของผู้ที่อยู่อาศัยเหล่านั้นได้

ถนนวัลลายตลอดสายก็จะเป็นถนนอีกสายหนึ่งที่น่าจะทำให้เป็นถนนคนเดินเพียงอย่างเดียวได้เพราะร้านค้าส่วนใหญ่จำหน่ายเครื่องเงิน และของที่ระลึก บางร้านก็มีการทำการผลิตเครื่องเงินภายในร้าน ที่จะเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

การลดและบรรเทาจำนวนรถยนต์ที่กล่าวมานี้จะเป็นการริเริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ของเมืองเชียงใหม่ได้อย่างแท้จริง โดยจะต้องพยายามเผยแพร่แนวความคิด จัดทำประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจให้ประชาชนที่อยู่ตามเส้นทางภายในเมืองให้มีความซึมซาบในเหตุผลและข้อดีต่อธุรกิจและผลประโยชน์ของผู้คนในพื้นที่ระแวกนั้นในระยะยาว ถ้าแนวความคิดดังกล่าวได้รับการสนองตอบและประชาชนเห็นผลที่จับต้องได้ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวและเดินเที่ยวมากขึ้น จะส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางการพาณิชย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก และแม้การปรับปรุงอาคารให้เป็นเกสเฮาส์ก็จะเพิ่มพูนรายได้และรื้อฟื้นพื้นที่ในเมืองที่ประสบภาวะขบเซามาหลายปี นับตั้งแต่ได้มีประกาศกระทรวงห้ามก่อสร้างอาคารสูงเกิน 12 เมตรภายในสี่เหลี่ยมคูเมืองเมื่อประชาชนผู้อยู่อาศัยภายในพื้นที่อนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวเชื่อมั่นในผลประโยชน์ที่ยั่งยืนก็เป็นที่เชื่อได้ว่าในระยะยาวภายในสี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่จะกลายเป็นเมืองเก่าที่ปราศจากเครื่องยนต์ กลิ่นควันจากท่อไอเสีย และเราจะได้เห็นบรรยากาศเก่า ๆ ย้อนยุคเชียงใหม่ในอดีตให้เราได้ชมขึ้นกันอีกครั้งหนึ่ง เราจะได้เห็นแม่หญิงขี่รถถีบกางจ้องขวักไขว่ตามถนนหนทาง ชาวเมืองทั้งชายหญิงแต่งกายพื้นเมือง อู่อำเมือง และแน่นอนที่สุดสามล้อถีบก็จะกลับมาเป็นพาหนะคู่ใจชาวเชียงใหม่ร่วมอนุรักษ์เมืองเชียงใหม่ให้ยั่งยืนเป็นที่ตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นจุดขายที่โดดเด่นของเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองโบราณ 700 ปี เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างแท้จริง (A Unique Walking 700 years old City : Chiang Mai)